

Mladí přátelé!

Víme, že hledáte v Záhorské kronice pověsti a vlastivědné čtení pro sebe. Najdete je nyní v každém čísle na čtyřech stránkách, které Vás uspokojí. Otiskneme tu pro Vás pověsti z našeho kraje, popíšeme Vám zde zajímavé památky a pamětihodnosti kraje, které byste měli shlédnouti, a těšíme se, že i Vy nám pošlete místní pověsti a práce ze školy, jež rádi otiskneme. Napište nám, co je u Vás zajímavého, děti z druhého konce okresu to nevědí. Pány učitele prosíme, aby nám zasílali nejlepší žákovské práce k otištění. Která škola bude první?

Jak Hraničtí r. 1742 vyžráli na Prušáky.

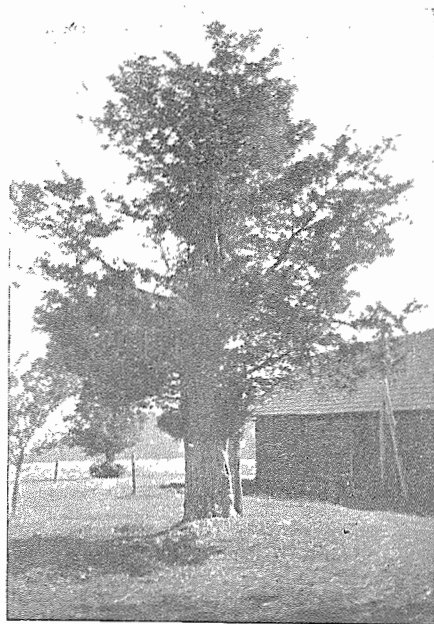
Pruský král Fridrich začal r. 1740 válku proti rakouské císařovně Marii Terezií, aby se zmocnil Slezska. Roku 1741 zmocnil se Olomouce pruský generál Schwerin a Prušáci zle řádili na Moravě. Pruské posádky byly rozloženy i po okolních městech a dědinách. V lednu 1742 přišel menší oddíl Prušáků také do Hranic. Vezli s sebou malý, krytý vozík, patrně vojenskou pokladnu, hlídanou silnou stráží. Důstojníci s pokladnou a stráží se ubytovali v zámku, který napřed důkladně prohledali, neboť měli strach z Valachů. Panský vrchní Böhms, vida jejich strach, navykládal jim hrůzostrašné historky o valašských zbojnicích, jejich záludných kouscích a mistrné střelbě. Hned však důstojníky ujišťoval, že jsou v zámku v bezpečí, ale radil, aby k oběma zámeckým branám postavili silné stráže, pro jistotu že totéž zařídí u městských bran. Pak se domluvil s několika měšťany hranickými, jak by se zmocnili vozíku s pokladnou a celý průvod zjímali. Panský sládek večer opil stráže pivem a vrchní Böhms vpustil pak tajným vchodem 12 ozbrojených měšťanů, přestrojených za Valachy, do zámku, když předtím spoutali opilou stráž. Valaši udeřili i na vrchního, bili ho přes plece, koudelí vycpané, jako zrádce vlasti a překvapené a hrůzou polomrtvé důstojníky

pruské snadno svázali. Ještě za noci vyvedli je pak z města a odevzdali císařským vojskům.

O této historce se později dlouho vyprávělo v Hranicích, když někteří měšťané, kteří se valašské výpravy zúčastnili, rychle zbohatli. Hejtmánem přestrojených Valachů byl hranický měšťan Antonín Chrámek, a výpravy se zúčastnili též měšťané František Glogar, Karel Anderla, Jan Čech, Antonín Beránek, Karel Plaček, Matěj Kuzník a jiní. Vždy potom, když se Prusové přibližovali k Hranicím, měli Hraníční obavy ze msty pruské.

(Volně podle J. H. A. Gallaše.)

Tisíc let starý tis v Uhřinově.

Stojí na palouku u statku Jana Vilímka v Uhřinově a hledí přímo na historický hrad Helfštýn, ležící na protějším břehu Bečvy. Mohl by vyprávět o založení hradu, o jeho přestavbách, dobách slávy i úpadku, o hrůzách válek, které se krajem přehnaly, o tvrdém i šťastném životě našich předků. Mohl by vyprávět o velkých změnách, jež se kolem něho udály, o tvrdém boji národnostním, za něhož Němci postoupili až k Uhřinovu.

Tis je zbytkem pohraničního pralesa, sahajícího kdysi až k samé dědině. Ještě r. 1932 byl strom přes 11 m vysoký, ale toho roku jinovatka vrchol zlomila, takže tis je dnes mnohem nižší. Hladký, temně hnědý kmen má objem přes 3 m. Univ. prof. dr. Nábělek odhadl věk stromu na 1000 let. Velká dutina kmene, která strom ohrožovala, byla péčí Památkového úřadu zacementována a strom bude žít ještě staletí.

Dnes nemá uhřinovský tis daleko široko druha svého rodu. Přesto každého třetího roku ozdobí se rudými plody — tisinkami, které chutnají uhřinovským dětem jako brusinky. Zúrodnující pyl z nejbližších prášnikových tísů přenáší sem vítr ze vzdálenosti až 8 km! Tisy rostou velmi pomalu (ročně přibývá tloušťky kmene asi o tři čtvrtiny mm), a byly již většinou vykáčeny pro vzácné, tvrdé dřevo.

Navštivte starého pamětníka minulosti našeho kraje, budete překvapeni krásným výhledem do údolí Bečvy! A nezapomeňte na starého souseda — uhřinovský větrák!

(Podle článku dr. Vlasty Fialové v Našem Valašsku roč. 1939, str. 159—162.)

Pozn. red.: V Záhorské kronice roč. IX., str. 107—109 uveřejněn článek »Uhřinovský tis« od Josefa Pavla.

Naši tetička Tonka.

(Záhorským nářečím.)

Včil vám mosém povědět neco směšného o tetce Tonce. Naši tetička majó jednu vlastnosť všem robám společný: Rádi si povykládajó stoja, seďa, leža, baji choďa. Jednóc byli u nás tetka baji se strěčkem na náščevě. Šli do kostela a zpátky se zastavili na kósek řeči na cestě. Dívali zme se na ně oknem. A to víte, dyž se zendó tetka Tonka, Aneša, Petruša, Katruša a ty druhý, že se hned nerozendó. Dyž ani za hodinu nebýl řeči konec, popadli stréc štyry legátky a hajde za robama. Velice se jim klaňali a zvali na posezeňó. Roby, celý červený, hdekerá utíkaly do svojich chalup a chlapi se smili, až se za břuchy popádali.

(Podle Jos. Jakše v Záhorské kronice r. X., str. 53—55.)

Čertova studně na Helfštýně.

(Pověst.)

Rytíř-loupežník nebyl ve středověku žádnou vzácností. Jeden takovýto ochránce sirotků sídlil za dávných dob na Helfštýně a byl postrachem celého kraje. Přepadával na silnici poutníky a kupce a olupoval je o celý majetek. Přepadával se svými pacholky i okolní vesnice, odváděl dobytek, plnil pole — páčil a vraždil, kdo odvážil se mu postavit na odpor.

Nekonečný nárek a žaloby vzbudily mstitel. Několik okolních šlechticů oblehlo Helfštýn a přísahalo krutou po-

mstu loupežníku. Rytíř věděl co ho čeká, bude-li jeho hrad dobyt, a bránil se proto zoufale, a poněvadž hrad byl velice pevný, nemohli ho obléhající ztéci. Tu připadli na myšlenku, podkopatí pramen, který hradu pitnou vodu poskytoval. Hrůza zavládla na Helfštýně. Všichni koně padli žízni, a v zoufalství svém pili pacholci krev padlých zvířat. Jediný snad ještě den, a museli se vzdáti neb zahynouti palčivou žízni.

Tu odhodlal se rytíř k hroznému činu. O půlnoci volal zlého ducha a zapsal se mu vlastní krví pod tou podmínkou, že do rána vykope na hradě studni s hojnou vodou. Radostně se ušklíbl ďábel a pustil se do práce. Země otevřela se velikou prohlubní, a než kohout poprvé zakokrhal, byla studně mohutnými balvany od paty hory až na povrch vzděna.

Pln radostí chvátal rytíř ohlédnutí čertovo dílo, avšak když se nahnul přes okraj do závratné hloubky, ovanul ho ze zadu ďáblův dech, který stanul za svou obětí a shodil rytíře do studně, kdež rozbité údy zbarvily kamení a vodu, že byla po tři dny krvavá. Pacholci rytířovi druhého dne odevzdali hrad obléhajícím a došli zasloužené odměny.

Hodil-li někdo kámen do studně, zabarvila se voda vždy krvavě na památku hrozného konce bývalého loupežníka. Dnes jest studně skoro úplně zasypána a pouze útlukem netopýrů. Zůstal jí ale název »čertova« nebo »bezedná«.

(Is. Kahlig.)

Ohnivý pes.

(Pověst.)

Matějček z Nahošovic chodil za dcerkou do Hradčan. Jednou tam taky šel a vedl s sebou psíka. Domů se vracel až hodně po půlnoci. Tu u Dubiny začal pes kvičet a výt a pořád se mu pletl pod nohy. Tož se podíval Matějček lépe na cestu a sto kroků před sebou užírl přes cestu nataženého ohromného černého psa. Oči měl jako talířky a z tlamy mu sršel oheň. Matějčkův pes stáhl ocas mezi nohy a už pelášil. Jeho pán se dal za ním a strašidelné psisko běželo za oběma. Jak doběhli do dědiny, ohnivý pes zmizel. Matějček sotva dechu popadal a byl celý zpocený. Také psík lapal po vzduchu. Od té doby nechodil už nikdy kolem Dubiny.

(Z Hradčan.)

Památník na války napoleonské na Lipensku.

V půvabném a romantickém lese na Veselíčku u Lipníka nad B., na zámeckém kopci, v části, zvané Vojenský hřbitov, upoutá chodce šedý žulový pomník, jenž vážně tu ční obklopen čestnou stráží štíhlých smrků a jehož nápis hlásá, že v místech těch odpočívají vojíni rakouští a ruští,^{*)} zemřelí následkem poranění neb nemoci v polní vojenské nemocnici, která byla v zámku veselíčském v letech 1805, 1809 a 1813. Pod tím rusky: »Mír jich prachu«. Jak zavanul dech smrti v tento tichý kout?

Roku 1805 zmocnilo se francouzské vojsko za vedení Napolenona Vídň, vtrhlo na Moravu, kde u Slavkova 2. prosince 1805 v pověstné bitvě tří císařů (Napoleon Bonaparte, císař francouzský, František I., císař rakouský, Alexander I., car ruský) porazilo spojené vojsko rakousko-ruské. Tisíce bylo padlých a raněných. Ranění a nemocní byli odvázeni do polních nemocnic, po celé Moravě zřízených. Tak byla i na Veselíčku v zámku, jak zápisy archivu zámeckého vypravují, zřízena nemocnice. Mnoho vojinů tam následkem ran a nakažlivých nemocí zemřelo. Nakažlivé nemoci vyžádaly si oběti i mezi místním obyvatelstvem.

Po druhé zřízena tu nemocnice r. 1809, po bitvě u Vag-

^{*)} Pohřbeni jsou tu také vojíni francouzští, kteří však na pomníku nejsou uvedeni.

ramu. Tehdy bylo tu tolik nemocných, že zámek ani nemohl všech pojmouti. Proto nemocní, kteří se již pozdravovali, byli odváženi buďto na Potštát aneb do Dlouhé Vsi, aby nově příbylí mohli býti umístěni a ošetřeni. V té době mnoho vojáků zemřelo také na úplavici, která mezi nimi řádila.

Roku 1813 zúčastnilo se rakouské vojsko opět války francouzské. Vojska střetla se u Drážďan, u Chlumce a konečně 16. a 17. října 1813 u Lipska, kdež Napoleon ve velké bitvě byl úplně poražen. V zámku ve Veselíčku byla tehdy

Zámek ve Veselíčku.

po třetí zřízena vojenská nemocnice, do níž opět bylo přivezeno velmi mnoho nemocných vojáků. Mezi nemocnými se rozšířily zase nakažlivé nemoci.

Vojáci, kteří tu zemřeli, byli na vozích odváženi do lesa a tam pohřbeni. Místo ono podnes nazývá se Vojenský hřbitov. Občané veselští postavili jim tam dřevěný kříž, a když tento sešel, kříž železný. V r. 1905 postaven před kříž železný kamenný pomník, z popudu a nákladem vojenských vysloužilců z Prosenic a okolí, za přispění majitele panství veselického, ruského ministerstva a četných dobrodinců.

Zajímavé jsou věrohodné i pravdě nepodobné zprávy o Vojenském hřbitově, uchované ve výkladech stařečků a stařenek. — Vypravuje se, že v lese odpočívá přes 700 vojáků. Mrtvoly byly kladeny do šachet, polévány vápnem a pak teprve zasypány hlinou. Aby občané ušetřeni byli děsného pohledu na hromadné odvážení mrtvých na vozích, zbudována cesta, podnes zvaná »Nová cesta«, vedoucí od zámku přímo ke hřbitovu v lese.

Jednou se stalo, že šachta nebyla ihned zasypána a kterýsi z ubožáků v noci probral se z mrákot; dovlekl se do blízké vesnice Staměřic, kdež vyprosil si šat i potravu a odešel, aniž by se vědělo kam.

Přípěže vojenské krutě ztěžovaly beztak těžký tehdejší život. Aby jim občané unikli, schovávali koně za nedalekou osadou Věcinovem, v úžlabině »U dola« zvané, obrostlé březovým chřastím.

Samozřejmě bylo osamělé lesní pohřebiště nevyčerpatelným zdrojem různých strašidelných pověstí.

Místo samo působí hlubokým dojmem a jistě nebude turisty, který by ho nevyhledal, zavítá-li na Veselíčko. Také zámek svou pěknou polohou pod lesem upozorní na sebe již z vlaku za jízdy mezi Prosenicemi-Radvanicemi a Lipníkem a vábí k bližšímu poznání. Rozkošný je i pohled od kapličky na kopci, rovněž z vlaku viditelné, do údolí Bečvy. A ještě mnoho jiných, šumných zákoutí slibuje překvapiti návštěvníka.

(Antonín Fröhlich v Záhorské kronice r. IX., str. 116 až 120 a ve Vlastivědném sborníku pro mládež župy olomoucké r. II., str. 34—36.)

Černý pes.

Mezi Valšovicemi a Paršovicemi jest les, kterému se říká Dálka. Tam na stromě u cesty jest možno viděti obrázek. Proč tam obrázek jest, vypráví se toto: Stařeček Voldán chodile za nevěstou do Paršovic. Jedenkrát, kdež šle, přeběhl im přes cestu černý pes a z tlame mu šel oheň. Stařeček se pokřežoval a honem utíkal dom. Druhé deň se to opakovalo. Na třetí deň si vzale hůl a šle. Pes zase běžel. Stařeček se po něm ohnale a tu pes řekl »Zas nověch sto roků« a zmizel. Stařeček šle hned na druhé deň na fáu a všecko to panu farářovi řekle. Pan farář jim nařídil, že majó jít na Hostén, kópiť obrázek a pověsit tam, kde ten

pes se im ukázal. Stařéček šle a udělale, jak im pan farář kázale. Pan farář vzale takovó červenó knížku a celé deň se tam modlele. Od té doby se tam už ten pes neukázal. Časem obrázek sešel a spadl. Vzale ho Královi dom, že ho dajó opraviť. Ale zapoměle naň. Tu kdež šle s jedným děckem ke křtu, uviděla stařenka Králka v tem místě světlo. Hned, jak přešle dom, dale obrázek spraviť a pověšile ho tam.
(Pověst z Valšovic.)

Machurova hruška.

(Pověst.)

Na cestě mezi Dřevohosticemi a Radkovem stávala stará, napůl uschlá hruška. Protože role, u kterého stála, patřilo k Machurovu gruntu, říkalo se, že jim též náleží. Ještě dnes se vypráví, že toto místo bývalo oblíbeným stanovištěm mnoha strašidel.

Starý Mikeška, kovář z Radkova, šel jednou k půlnoci z Dřevohostic. U Machurovy hrušky se mu objevil černý kočár, tažený vranými koňmi, ale docela prázdný. Kočár jel pořád těsně vedle kováře. Když dojel k hranicím Radkova, kočár se ztratil.

Nebožka Dvořáková z Radkova šla jednou s dcerou v noci z Přerova domů. U Machurovy hrušky povídá stará: »Vidíš tam tu bílou paní?« Ale dcera neviděla nic. Stará Dvořáčka se však z leku potom roznemohla.

Vašicová, rodem z Turovic, byla provdána v Radkově. Tož místo do kostela chodila každou neděli k matce do Turovic, trochu si porozprávět. Jednou se vracela z Turovic až pozdě za večera, když tu z přítmi u Machurovy hrušky vystoupila bílá postava a pravila jí: »Chod' raději do kostela než do Turovic na klevety!« Vašinka už víckrát kostela nevynechala.

Terezka Čechová šla jednou z Radkova do Dřevohostic na roráty. U Machurovy hrušky uzřela ohnivou kočku, jak se valí proti ní. Ze strachu se pokřížovala a vidění hned zmizelo.

Když lidé viděli, že hruška je úkrytem strašidelné havěti, skáceli ji, neboť užitku nedávala. Na jejím místě postavila obec kříž.
(Z Radkova.)

Evropská střecha na Hranicku.

Foto: J. Pešl, Hranice.

Rozvodí moří ve Špičkách
(farní stodola).

Podíváme-li se na vodopisnou mapu Evropy, seznáme, že evropské řeky směřují svým tokem jednak do oblasti Severního ledového, Baltského, Severního (Německého) moře a Atlantického oceánu, jednak do moře Středozemního a Černého, nebo do největšího jezera světa, do jezera Kaspického. Poměrně po nízkém rozvodním hřebetě (s výjimkou Karpat) táhnoucí se pruh povrchu zemského běží celkem směrem severových. celou Evropou, od jižního Španělska (Gibraltaru) až po střední Ural. V naší republice tento důležitý rozvodní pruh, který také někteří zeměpisci nazývají »evropskou střešou«, táhne se též po Českomoravské vysočině.

V hranickém okrese je rovněž *vodní předěl evropského vodstva*, a to mezi oblastí moře Baltického a Černého. Plastická mapa okresu hranického ukazuje pěkně čáru rozvodí našeho kraje, která jde: Vysoká, Heřmanice, Špičky, Kunčice, Stráž (338 m), jz. Bělčina, dále Moravskou branou, Vrchy (△ 454 m), z. Stříteže, v. Jindřichova a j. Lindavy.

Nejzajímavějším místem je rozvodní čára mezi mořem Černým a Baltským v *Kunčicích*. Tam je totiž velmi pozoruhodný *dům č. 53*, s jehož střechy dešťová voda teče do dvou moří. Se západní polovice do potoka Struhovky, dále do Bečvy, odtud do Moravy, Dunaje a Dunaj teče do Černého moře. Se strany východní potokem do Luhy, tou do Odry a Odra se vlévá do Baltického moře. Luha se prýští nad Nýdekem, protéká v okrese hranickém Bělčínem, Po-

lomí, Dubem a tvoří rozhraní mezi vysočinou Karpatskou a Sudetskou. Severní vyvýšeniny náležejí vysočině Sudetské, jižní vysočině Karpatské.

Také s *řarské stodoly ve Špičkách* teče voda rovněž do dvou moří. Stodola stojí u silnice ke Hluzovu. Dešťová vo-

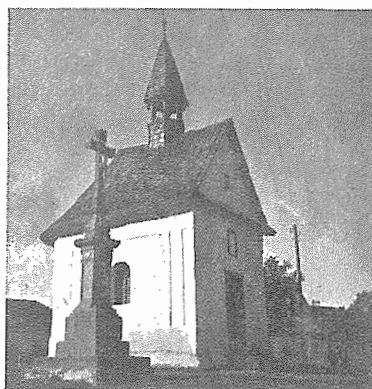

Foto: J. Peší, Hranice.
Vodní předěl ve Vysoké
(kaplička sv. Anny).

(Evropské rozvodí na Hranicku. [Antonín Fröhlich] — Záhorská kronika roč. XIII., září 1930, čís. 1.)

da se severní strany stéká do Bečvy a s jižní strany stéká k Odře.

Střecha *kapličky svatě Anny ve Vysoké* rovněž tvoří rozvodní čáru (předěl) dvou moří: s jižní strany střechy odtéká voda do Bečvy (Morava, Dunaj, Černé moře) a se strany severní zase do Odry a jí do Baltického moře. Tato místa jsou označena tabulkami, které obětavě pořídil Klub českých turistů, odbor Hranice. Jsou zajímavou ukázkou, že se střechy odtéká voda občas do dvou moří.

Z nejstarších dob Spálova.

Obec Spálov nemá dnes své původní jméno, nýbrž má již jméno druhé. Dle starého ústního podání, které staří vypravěči s oblibou opakovali na besedách, při přádle a při odírání peří, a o jehož pravdivosti byli všichni přesvědčeni, stála na místě dnešního horního konce Spálova až do údolí Vesníku, stará dědina, která se jmenovala Polom, v nářečí též »Pouomi« zvaná. Protože byla větší, než okolní osady, říkali jí Dlouhá (Dúhá nebo též Hrubá) Polom.

Dlouhá Polom byla dědina velmi stará a byla celá dřevěná. I kostel měla dřevěný. Na místo, kde tato dědina stávala, podnes ukazuje jméno pole, zvaného »Pouomnísko«. Nedaleko údolí Vesníku stál zmíněný dřevěný kostel, který byl postaven prý nedlouho po příchodu sv. Cyrila a Metoděje, kteří při svých cestách po Moravě též do dědiny Polomí přinesli křesťanskou víru. Oni prý také posvětili vodu

u dnešního poutního místa Skály P. Marie, která je od těch dob zázračná a léčivá. I po tomto kostele v někdejší Dlouhé Polomi zachoval se sice název místa, na němž prý kdysi kostel, tehdy zvaný »cerekev« stál: »Cerkvjisko« (Cervjisko).

Obyvatelé Polomí živili se skrovným polním hospodářstvím a pastevnictvím; jiní se zaměstnávali kácením lesů, pálením milířů a zvláště čihařením, t. j. lovem ptáků. Na toto poslední zaměstnání poukazují názvy našich lesů: »Ptáčnica« na Spálovsku a »Čížavjica« na Klokočovsku. Kromě toho měli obyvatelé Polomí za úkol vykonávat strážní službu na ochranném pohraničním pásmu Moravy, které v dobách Břetislavových procházelo hraničním hvozdem

Foto: Josef Sustek, Spálov, 1947.
Stráž (547 m), památný kopec 1 km severně Spálova, jehož jméno poukazuje na jeho obranný a hlásný úkol v minulosti, zvláště v době Břetislavově.

moravskoslezským od Moravské brány přes Oderské vrchy na horský val Jeseníků. Na tyto doby podnes upomíná název kopce »Stráž« nad cestou a údolím »Mlýnicí«, kudy odedávna vedla stará spojovací stezka do Slezska. Na tomto kopci byla vykonávána polomskými obyvateli strážní služba, která měla za úkol, ohněm, kouřem nebo i rychlým poslem včas uvědomit moravské vnitrozemí o blížícím se nepříteli. Podobnému úkolu sloužily v blízkém okolí vyvýšeniny Horka u Klokočova, Strážná u Liptáně a Varta u Partutovic.

Zdejší kraj býval často napadán nepřítelem, protože leží v těsné blízkosti Moravské brány, kterou procházely mnohé válečné výpravy nepřátel do našich zemí. Polomští museli tedy často obsazovati a brániti soutěsky, stavěti záseky a pomáhati hájiti vchod do Moravy. Zastávali tak po mnohá léta, podobně jako Chodové v Čechách, významný a zasloužilý úkol strážců hranic.

Polom byla obklopena hlubokými starými pralesy, zčásti jehličnatými, zčásti listnatými. V těchto rozsáhlých a odleh-
lých lesích hledali kdysi útulek před světem různí potulní mniši a poustevníci. Prvním z nich, kterého paměť lidská dosahuje, byl poustevník Gunter, který prý zde obýval lesní chatrč. Místo, kde poustevničil, nazývá se podnes »Kunterov«.

Největší pohromou pro dědinu Polom byl vpád mongolských Tatarů. Lidové podání vypravuje, že byla tehdy celá Polom úplně spálena a obyvatelstvo, pokud se nezachránilo útekem do lesů, bylo vyvražďeno. Tataři vypálili i starý dřevěný kostel, jehož zvon před jejich nájezdem polomští prý ukryli do jedné ze studní v údolí Vesníku, kde prý ten zvon je ukryt dosud. Ještě v minulém století tvrdili starší obyvatelé Spálova, že zvon zazněl, když někdo do studny vhodil kámen. Častým házením se studně tak zaplnily, že se zvon nyní již ze žádné studny neozývá.

Po tatarském vpádu stará dědina Dlouhá Polom úplně zanikla. Ale zbylí obyvatelé spálené dědiny založili si s novými přistěhovalci z Moravy novou dědinu. Postavili ji v údolí nejhořejšího toku potoka »Suché« na tom místě, kde stojí podnes a nazvali ji podle toho, že vznikla po spálení dřívější Polomi, jménem Spálov.

(Zpracováno podle vypravování Ignáce Šustka, nar. 1861, Spálov. Josefa Krále, nar. 1857, Luboměř, Marie Šustkové, nar. 1871, Spálov a jiných vypravěčů; dále použito rukopisů: Rud. Mík, Z minulosti Spálova 1941, týž, Staré zvyky a vyprávění starých lidí na Spálovsku 1943 a Fr. Maršálek, Paměti městyse Spálova 1945. Tento stručný výběr z lidového vypravování nečiní si nároků na historickou platnost. Naproti tomu není vyloučeno, že mnohé z uvedeného v tomto článku — jako každá skoro pověst — skrývá v sobě pravdivé jádro.)

František Šustek.

Slavičský tunel.

Pojedete-li železniční tratí z Lipníka do Hranic, všimněte si na levé straně tunelu ve Slaviči, kterým dříve jezdily vlaky.

Trať byla stavěna v roce 1845 a dokončena na podzim r. 1846. Vypravuje se, že císař Ferdinand chtěl mít na trati aspoň jeden tunel, a tak jej postavili ve Slaviči. Z obrázku je patrné, že terén není takový, aby se trať bez tunelu neobešla. Tunel je 255 m dlouhý, 6,75 m vysoký a 4,80 m široký.

Počet vlaků, zvláště nákladních s uhlím, se časem zvýšil, proto byla zřízena druhá kolej r. 1873, ale poněvadž je tunel úzký, musela být vedena druhá kolej vesnicí. Vlaky směrem k Hranicím jezdily tunelem, opačným směrem vesnicí.

Takto se jezdilo až do 30. května 1895, kdy byl tunel uzavřen a nově zřízenou druhou kolejí, v tom položení jako je dnes, započala odpoledne jízda všech vlaků.

Zřízením tratě a tunelu v letech 1845/46 se změnila tvář vesnice. Dráha vykoupila grunt Františka Stržínka č. 9, grunt Čeňka Vašíňky č. 6 a vystavěla jim nové grunty u »císařské silnice«. Později dostal Faltas náhradu za číslo 10, ale vystavěl si usedlost sám. Tak stavěly se usedlosti při silnici. Roku 1870 postavil Vývoda usedlost č. 55, roku 1873 Konečný č. 2, Vágner č. 57, Machanec č. 39 a č. 56, Choleva č. 19, Šrom č. 58, Hradil č. 37, dříve měl usedlost v č. 60 v »Koutě«, Horák č. 59.

Na tunelu postavil domek Kainar č. 45, Trna č. 20, Vašíňka č. 49 a Vývoda č. 46. Uvnitř vesnice vznikly r. 1873 domky: Částečka č. 17, Vágner č. 63, r. 1874 Bek č. 25, Dohnal č. 24, Koláček č. 22 a Pavelka č. 61.

Také škola byla postavena nákladem dráhy v r. 1873 v zahradě Františka Koláčka, rolníka č. 35 a dostala číslo 21. Do roku 1873 byla v čís. 42 a byla prodána Františku Bočánovi č. 14 a povolen mu byl nálev piva a kořalky.

Usedlosti, které zůstaly poblíž dráhy a nebyly kryty břidlicí, dostaly náhradu na krytí střech.

Tunel s přílehlými pozemky je majetkem obce Slavíče. Na koupi se usneslo obecní zastupitelstvo 21. března 1925.

Frant. Jeřábek.

O božích mukách ve Strěteži.

Ve vesnici i kolem ní po poli, sem tam se tyčí kamenný kříž neb boží muka, i kaplička. Všechny je asi dvacetpět. Některé již novější s letopočtem, jiné starší, větrem ošlehané, skloněné na stranu. Jsou to pěkné památníky minulých dob a dodávají polím zvláštního půvabu, jako by povznášely těžkou práci rolníka. K mnohým se pojí různé zkazky, které se uchovávají z pokolení na pokolení a připomínají některé důležité události ze života našich předků. Některé z nich uvádíme:

Kaplička u gruntu č. 51.

Daleko do kraje se rozhlíží kaplička před gruntem č. 51. Stojí na mírném svahu a její štít se v létě jasně odráží od tmavé zeleně okolních stromů. Na jejím místě kdysi stávala velká lípa s boží mukou. V rodě Hapalů,*) který byl drži-

*) (Dle vypravování mého »staříčka« Jana Hapaly, který byl posledním držitelem gruntu č. 51, z tohoto staletého rodu.)

telem gruntu č. 51, se přes 200 let vyskytovala těžká choroba, rakovina. Když všechny pokusy o vyléčení selhaly a nemoc se stále více stupňovala, tu postavili místo boží muky kapličku, aby byli nemoci zbaveni. Pověst praví, že nemoc pak úplně zmizela. V kapličce po stranách oltáře jsou dva andělci, vyřezávaní ze dřeva. Je prý to práce jednoho strážnického domácího umělce. Hlavní obraz (Panny Marie Pomoc.), malovaný na dřevě, je prý vzat z býv. boží muky. *Boží muka na pozemku č. 19.*

Na polní trati zvané »Kuče« stojí u cesty, mezi dvěma košatými stromy, štíhlý dřevěný obrázek. O původu jeho založení se dochovalo jen to, že prý tam někdy utonul jezdec i s koněm. (Teď po bažině není ani památky, pozemky suché, ale ještě před stavbou, poblíž vedoucí severní dráhy, byla pole značně vlhká.)

Boží muka na díle gruntu č. 66.

Jest to již stářím sešlý, dřevěný sloupek s obrazem P. Marie. V min. století byl v naší dědině pád dobytka. V některých usedlostech musel býti vybit všechen dobytek. Poněvadž byla nemoc rozšířena jen na horním konci, nesměli se »Hořani« vůbec stýkati s »Dolana-ma«, ba ani do kostela nesměli choditi, aby se nákaza neroznesla. —

Zbožní držitelé gruntu č. 66 postavili si na svém díle, za »skalkama« dřevěný sloupek s obrazem P. Marie a v neděli, místo do kostela, chodili se modlit k obrázku. K nim se připojili i mnozí usedlíci z horního konce. Pád pomínul, »Hořani« opět mohli do kostela, jen obrázek (několikrát již opravený) zůstal na památku.

J. Mikulík.

Žebrák čarodějem.

Za stara chodíval po Záhoří jakýsi žebrák, byl prý až z Netalie. Dostal se k nám za vojny se sardiánským potentátem. Ten žebrák měl blýskavé oči, kterýma dovedl uřknout. Všechny hospodyně se ho bály. Dovedl taky léčit uhranutý nebo jinak onemocnělý dobytek. Uměl dělat zlé povětrí a přivolat krupobití právě ve žňa. Když se podíval na ženskou v naději, bývalo. děcko vždycky jakési nevydařené. Tak chodíval po celém kraji a živil se milosrdenstvím lidu. Kdo mu nedal almužny, mohl být jist, že se mu cosi nedobrého přihodí. Vyptané peníze utápěl u žida v breberce. Až jednou zmizel, jako když se po něm zem slehne. Vyprávěli si lidé, že prý si ho odnesl nečistý duch.
(Ze Lhoty.)

Zakletý myslivec.

V lese u Jezernice se objevuje za poledne zakletý myslivec. Když prý byl živ, proháněl hrozně pytláky a s některými zatočil tak, že vůbec ztratili chuť na zvěřinu a odstěhovali se za hřbitovní zeď. I na vlastní ženu nebyl dobrý a tak po smrti musí strašit.

Jednou šel taky Francek Dohnalů v pravé poledne do lesa. Nesl tam oběd uhlířům, kteří tu měli milíře. Na pokraji lesa potkal myslivce, který nesl pod paží zajíce. Pozdravil ho, ale ten nic. Podíval se mu Francek lépe do obličejce a polekal se hrozně jeho skelných očí. Přiběhl, sotva dechu popadaje, mezi uhlíře, a vyprávěl jim svou příhodu. »A nebyl to loučský Šubrt?« ptali se Francka. Ale ten pravil: »Nebyl, toho já dobře znám.« — »Tož to byl opravdu ten nešťastný.«
(Z Jezernice.)

Pohřbeni za živa.

Za napoleonských válek byla v zámku ve Veselíčku nemocnice. Vojáci tu umístění umírali houfně. Byli pochováváni hromadně do šachet a zasypávání vápnem. Tu šel jeden chalupník, jménem Krystýnek, po trátech Na podchrastí u Tupce. Potkal dva mladé muže ve vojenských stejnokrojích a ti ho prosili o kousek chleba a trochu vody. Ptal se jich odkud jsou a kam jdou. Oni mu vysvětlili, že byli za živa pohřbeni s umrlými na cholera v šachtách. Jeden byl z Kozlovic a druhý z Pavlovic. (Z Veselíčka.)

Kmotr Karla Havlíčka Borovského pohřben v Hustopečích n. B.

Foto: J. Pešl, Hranice.
Hrob kmotra Karla Havlíčka
Borovského v Hustopečích n. B.

Městečko Hustopeče n. Bečvou na trati mezi Val. Meziříčím a Hranicemi kromě zámku, kostela se sochami a hrobek majitelů panství, mají na svém malém tichém hřbitůvku hrob, ke kterému se obrací každý s úctou. Na hřbitově v Hustopečích n. B. odpočívá *Václav Kerauš*, kmotr K. Havlíčka Borovského. Odpočívá v nenápadném hrobě s betonovým rámem, porostlým zeleným barvínkem. Nad hrobem je kamenný kříž s kamenným věncem a dole otevřená kniha s nápisem: Zde odpočívá *Václav Kerauš*, kmotr K. Havlíčka Borovského.

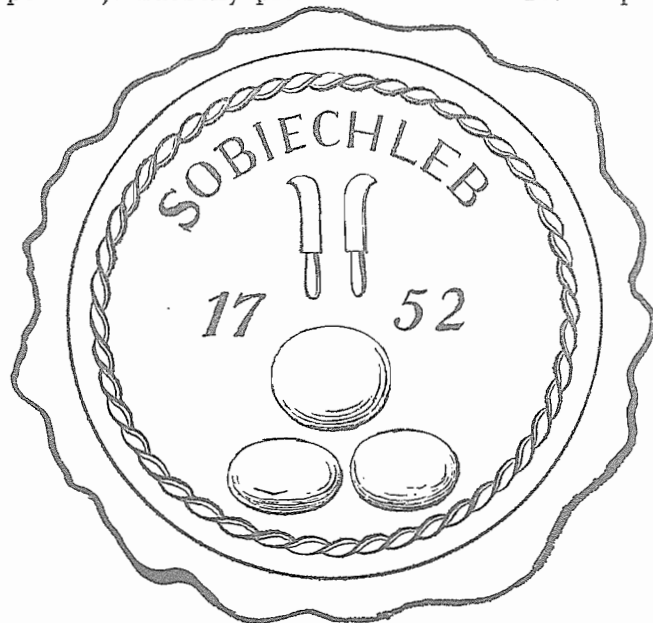
Nápis je hodně opadaný a nečitelný, takže nelze přečíst rodná a úmrtní data muže, který měl ke křtu na svých rukou dobrého vlastence Karla H. Borovského. Osobních zpráv o *Václavu Keraušovi* je málo. Jeho vrstevníci jsou dávno také mrtví. Podle zachovaných pamětí v podání starých občanů, *Václav Kerauš* byl příbuzným sládka na panském pivovaru v Hustopečích n. B. Pivovar stál tehdy v místech, kde je nyní orlovna. S místním obyvatelstvem se stýkal málo, a to hlavně jen večer v panském hostinci (nyní sokolovna). Svým kmotrovstvím Karla Havlíčka Borovského se občas pochlubil. Tak se zachovalo v pamětech místních občanů, kdo to *Václav Kerauš* byl.

Až půjdeš, neznámý poutníče, Hustopečemi n. B., zastav se na starém hřbitově u pomníku *Václava Kerauše*, vzpomínej a nezapomínej!

Stará pečeť obce Soběchleby.

V roce 1752 dostaly obce panství lipenského nové pečeti. V dolní části je starý znak obce, v horní dva vinařské nože diettrichštejnské. Soběchlebská pečeť se pravděpodobně brzy ztratila. Osecký farář Jan Baďura uvádí ve Vlastivědě, že pečeť soběchlebská je neznámá. - 19. 7. 1946 našel kaplan soběchlebský Dr. Jar. Kantor ve farním archivu odevzdání pozůstalosti zdejšího faráře Josefa Krupičky z 9. 7. 1754, kde na předposlední stránce jsou osobní pečeti děkana lipenského Václava Böhma, Jiřího Benedikta Linky, faráře v Oseku a Jakuba Václava Fritschera, faráře soběchlebského. Pak následuje zápis: Na tento czas fogt Antonius Zámorský Tomáš Stahala ml. — pudmistr, Jura Parall starší, konšel Mar. Waniek k tomu czela obec sobiechlebska. Pečeť obecní v červeném vosku. Na poslední straně jsou dvě pečeti panství lipenského. (Všecky pečeti jsou v červeném vosku.) Obecní pečeť soběchlebská má průměr 35 mm. Ve znaku jsou tři bochníky chleba, seřazené v trojúhelníku. Spodní dva jsou oválné, horní je kruhovitý. Okolo pečete je zdobený provazec.

Fr. Pospíšil.

Dvakrát (lineárně) zvětšeno.

Jak rozdělovali úlovek z hromadného lovu na Bečvě.

Nejsou tak dávné doby, kdy v Bečvě pod Lipníkem n. Beč., kolem Oseka n. B. a dál přes obojí Prosenice (Velké a Malé), bylo neobyčejně ryb, které lovili obyvatelé okolních vesnic různými způsoby, lidového hromadného rybolovu. Když pak byla Bečva regulována a neustále se postupovalo oněmi způsoby hromadného rybolovu, došlo k stálému ubývání ryb, avšak přece ještě r. 1933 bylo lze tu viděti takový hromadný rybolov, ze stanoviska říčního rybního hospodáře nepřipustný. Za dřívějších dob, kdy ryby byly hromadně loveny za účasti celé vesnice, byla kořist rozdělována tímto způsobem. Zúčastnili se rybolovu všichni o to zájem mající rolníci, osvědčení již lovci a zpravidla majitelé potřebných rybářských pomůcek. Když pak po skončeném lovu, jenž konal se ve vhodnou dobu, nejčastěji pak v sobotu, docela i v neděli, bylo třeba rozdělit kořist, byly připraveny hromady ryb, odpovídající počtu lovců. A nebyly to malé hromádky, jež by se daly odnésti v košíčku. Hezké velké hromady ryb, tak k odněšení v nůši, plachtě, a všechno tam bylo zastoupeno. A aby rozdělení se dělo spravedlivě, aby žádný se necítil dotčen tím, že má lepší a ten horší, vyvolili si zpravidla nejstaršího, který se postavil opodál řady hromad ryb, odvrácen obličejem, aby tam neviděl. Druhý nejstarší, ten ukázal vždy na hromadu a tázal se onoho odvráceného, či že je hromada, na niž ukázal prstem. Odvrácený první vždy jmenoval někoho z lovců, jemuž hromada ta připadla. Řekl-li, že je to hromada Bouchalova, hned přiskočil Bouchal se svými pomocníky a hromadu si odnesli. Tak se postupovalo, až všechno bylo vyčerpáno. Na poctivosti obou, určujícího a tázajícího se, hodně záleželo. Mohli sice býti spolu smluveni, ale nestalo se to a byla zachována a dodržena tak spravedlnost a nedošlo k hádce. Tyto doby rybářského blahobytu na Bečvě jsou ovšem již pryč.

A. F.

POVĚSTI NAŠEHO KRAJE

Poklad za stodolou.

(Pověsti.)

I.

Za stara seli na Záhoří mnoho lnu a konopí. Jednou trhaly také roby na Kráčině za Kociánovou stodolou konopí.

A tu v té stodole uzřely hořet v hrotku peníze a jakýsi chlap je míchal kopistí. Ženské se polekaly, nechaly konopí a utekly domů.

II.

U Hradilů, kde jsou nyní Kociánovi, sloužila Kateřina Vanýsková, odkudsi od Kelče. Jednou v noci ji cosi vzbudilo, otevřela oči, a tu vidí před sebou bílého ducha. Ten jí pravil: »Neboj se a pojď se mnou za stodolu. Tam je u míšenské jabloně zakopaná pětičtvrtní truhla s penězi. Ty budou tvoje a mne tím vysvobodíš. Ale dívka se bála, stáhla si duchnu přes hlavu a zacpala si uši. Tak jsou tam ty peníze ještě dnes.
(Ze Soběchleb.)

Skrytý poklad.

Jednou večer se staříček Hapala vraceli z besedy od bratra. Štrachali se pomalu do kopce, protože sedm křížků není žádná maličkost. Najednou, co to? U jejich stodoly hoří ohníček. Jdou blíž a vidí místo ohníčku velikou kupu zlata. Oči jim tím leskem přechází. V tom znenadání odkudsi zaštěkal pes. Ozval se rachot a poklad se propadl. »Počkat,« myslí si staříček, »však já tě dostanu«. Časné zrána jdou k stodole s motykou. Ale mohli se namáhat jak chtěli, poklad nenašli. Časem na bohatství zapomněli a poklad čeká dále na svého objevitele. Snad druhému bude štěstí více přát.
(Ze Stříteže.)

O čarodějníkovi.

Nejen vodník, ale i černokněžník prý býval ve Stříteži. Bydlil v kopci, který byl blíže statku, v němž měli černou krávu. K těm černokněžník chodíval na mléko. Hospodářovému chlapci dlouho vrtalo hlavou, kde černokněžník bývá, poněvadž vždy zmizel jako pára. Dal si pozor a když odcházel, opatrně se kradl za ním ke kopci. Viděl, že zmizel pod keřem. »V tom něco musí být,« blesklo mu hlavou. Hajdy domů pro motyku, protože si vzpomněl, že tam, kde černokněžník zmizí, bývá poklad. Kopal, kopal a skutečně, hrnec plný zlatáků. Protože byl hodný, štěstí mu přálo. Černokněžník však již více pro mléko nepřišel.

(Ze Stříteže.)

U pramene Odry.

V severní části soudního okresu lipenského, na lesnatém svahu Oderského pohoří, severozápadně od obce Kozlova, ve výši 534 m n. m., je dřevěná bouda, z níž vytéká malý potůček. Jest to pramen Odry, jedné z mohutných evropských řek.

Odra vzniká vlastně z několika potůčků, které vytékají z rozlehlého, bažinatého a lesnatého údolí, jež od hřbetu Oderského zrovna na sever vybíhá. Tak jeden z pramének

U pramene Odry.

je nedaleko a to na půdě panství kapitolního. Přinášíme fotografii jeho. U studánky na sloupě vyzdvižen je obrázek, 20 kroků hlouběji, při hranici lipenského okresu, postavena byla při druhém prameni, rovněž studánce, v roce 1822 kaplička s červenou kopulovitou střechou, která později

zaměněna střechou břidlicovou a po sesutí nahrazena dřevěnou boudou.

Kaplan F. G. Weiss z Milovánek, všímá si pramenů Odry již v r. 1822 a dotýká se i původu jména Odry. Vysvětluje je ze slova odroziti, což značí loupiti, vyrvatí, unéstí. Tedy přezdívkou, kterou si řeka získala u Slovanů svým ničivým a zhoubným rozvodněním, neboť Odra značila by vlastně dravý tok. Jméno Odra mohlo být také přeneseno za stěhování národů z Chorvatska, kdež u Liseku je též řeka Odra. Podobně jako jméno řeky Morava značí řeku v Srbku a na Moravě.

Malý potůček opustiv studánku, obrací se k severovýchodu, obtéká pás Oderských hor, zabočuje dále k jihovýchodu, blíží se u Hranické brány až na 12 km k Bečvě a pod městem Odrami ve výši 250 m zamíří v pravém úhlu opět k severovýchodu, vnímá zleva Opavu (209 m) a zprava Ostravici, rozhraničuje Těšínsko a Hlučínsko, přijímá u Bohumína zprava Olzu (Olšu) [191 m], pramenící v západních Beskydech a již jako značně velká řeka opouští asi po 100 km toku naši republiku. Od Jasenice protéká ve mnohých záhybech »Kravařsko« — úvoz to přes 4 km rozlehlý, který dělí horstvo sudetské od karpatského. Úval ten je krásný a úrodný, s obou stran lemovaný rozlehlými pahorky, které se jen 30-50 m nad řečištěm pnou. Za velké vody, zvláště na jaře, když uhoří náhlé tání sněhu, Odra vystupuje z řečiště a celou tu požehnanou krajinu pustoší, nejvíce mezi Bartošovicemi a Kupvaldem. Od ústí Opavy Odra protéká lučinatým údolím, 2-10 km širokým, provázenatūněmi stojeaté vody. Spád Odry v ČSR je 534-191 m.

U Ratiboře obrací se k severozápadu a při ústí Zhořelecké Nisy, běže se k severu. Po cestě 866 km dlouhé jako mohutný tok vlévá se u města Štětína do Baltického moře. Celková rozloha jejího úvodu je 19.000 km². Za vteřinu přivádí do moře průměrně asi 570 cm³ vody. Ústí Odry je deltové a to trojramenné. Při svém toku mají četná města (Bohumín, Ratibor, Kozlí, Opolí, Břeh, Vratislav, Hlohov, Frankfurt n. Odrou, Kostřín a Štětín). Splavná pro lodě o 400 t až po Kozlí; spojena je dvěma průplavy s řekou Sprévou a dvěma s Havolou, Bydhožským s Vislou. Projektuje se usplavnění až do Bohumína, případně až Vítkovic. Vadí občasné povodně, nízké vodní stavy v létě a jednoměsíční zamrzání.

Po Odře byla provozována plavba již v XIII. století,

oživila teprve v XIX. století, po zrušení jezů a opravení regulačních prací starších. Na vodní stavby vynaloženo bylo v Německu v letech 1816—94 na Odře samé 56.5 mil. marek, v celém povodí 81.3 milionů marek.

Dlužno zde ještě vzpomenouti projektovaného průplavu Dunajsko-oderského, který na různých místech údolím Bečvy projektován byl. O tom však přineseme samostatný článek.

Kdo zná Odru v místě, kde opouští naši republiku, nebo snad při jejím ústí, nedovede si ani dobře představit, jak asi vypadá tato mocná řeka u své kolébky.

Turisté přicházejí pozdravit Odru k jejím proměnám, stojí před malou studánkou, v níž za parných letních dnů jest vody sotva na dně. Voda odtéká dále úzkým pramenkem mezi mechem a kořeny stromů, vine se jako nepatrný potůček, který i malá rosnička snadno přeskochí.

Antonín Frel-Fröhlich, Z. k. r. XIV., str. 69.

Ing. Ant. Kubík:

Zkamenělé dřevo.

Dřevitý opál.

Článek ř. Dra Záleského v 3. a 4. čísle Záhorské kroniky z r. 1947 mohu doplnit náčrtem a popisem dalšího nálezu, s tím rozdílem, že zde jde o zcela určité prvotní naleziště.

Pro násyp silničního tělesa dálnkové silnice podél Bečvy v Hranicích v roce 1941 byl bagrován a dovážen štěrk z řeky Bečvy ze štěrkoviska usazeného pod Švrčovem. Při ukončení a srovnání násypu nalezl jsem na povrchu silniční pláně úlolek vápence 18 cm dlouhý a 12 cm široký, vysloveně dřevité struktury, jak na náčrtku vyznačeno.

Svědčí o zvápenatění starého vzrostlého stromu a původ jeho kladl bych do doby devonské, jako vznik vápencového ostrova Hranicko-Černotínského. Usuzuji tak z těchto důvodů:

Omletí hran je zcela nepatrné, pouze na horní levé a pravé dolní ploše zcela patrné, tak že jeho putování řekou nemohlo trvat ani dlouhou dobu, ani po dlouhé cestě. U porovnání s omletím eratických, z ledové doby pocházejících oválných valounků švédské žuly, jichž bylo též dosti na silniční pláni nalezeno a které putovaly řekou pouze od Hustopeče n. B., ač jsou proti obrusu velmi tvrdé a houževnaté, jest obrus nálezů zcela nepatrný.

Lze též usuzovati, že nález byl delší dobu poměrně dobře chráněn, jsa uložen v hloubce asi 1.50 m pod povrchem štěrkoviště, neboť jeho horní vrstvy dostaly se do spodku násypu a s jeho postupným zvyšováním přicházely na povrch silnice vrstvy dolní.

Z porovnání dřevitého vápence, popsaného v Z. K., jehož omletí je vesměs velké, plyne, že osecký nález musel prodělati značnou cestu řekou, aby byl štěrkem obroušen.

Nález p. ředitele Kouta u Hlinska jest pravděpodobně druhotný se zásahem lidské činnosti a není mi známo, v jaké míře jest na úlomku znáti obroušení štěrkem.

Lze tedy důvodně usuzovati, že nález můj pochází z průrvy bývalého valu devonského vápence, který uzavíral nynější bečevní údolí nad Teplicemi v jezero. Postupem věků a za působení vody a kyseliny uhličitě, tvořily se v něm průduchy a jeskyně, takže val stával se postupně více a více pro vodu propustným, až nastalo zřícení jeskynních stropů (viz Propast), kde val již vodnímu tlaku neodolal a byl protřen.

POVĚSTI NAŠEHO KRAJE

Hastrmaní.

I.

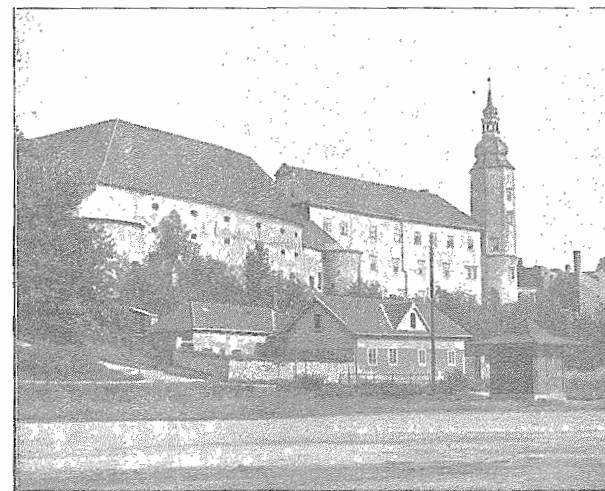
Staré Končák z Hlinska měli u lesa pole dvě měrice. Jednou tak tam šli a uviděli dva pěkné koně. Jak jich zmerčili, nadřeli z vazového chrásta lyk, z těch zrobili dvě ohlávky a chytli do nich ty koně. A zorali s něma celé dvě měrice silně do hlóbký. Zbývaly už leda obratě a koně byli tuze uondaní. Tož jich pustili a oni žbluňk do potoka. Na druhý deň šli doorať obratě s kravama. Ale pole nebylo vůbec ani naorané. Kdyby byli s těma konima je byli doorali celé a pak překřížovali násadkou, bylo by zůstalo zorané.

(Z Hlinska.)

Hranický zámek s vysokou věží.

(Letopočet na korouhvičce 1604.)

Druhá věž, která stála v protějším rohu budovy, byla zbořena r. 1829, jelikož byla puklá. Zámek má 50 pokojů a je to stará stavba. Původně stála tu jen malá tvrz, kterou roku 1514 Jan z Pernštýna (Hranice byly tehdy poddanským městem) přestavěl a rozšířil v prostornější zá-

Zámek v Hranicích.

mek. Nynější podoba zámku je však z doby ještě pozdější. Hodně byl opravován za Jana Kropáče z Nevědomí (1553 až 1572) i později, hlavně za Václava Mola z Modřelic (1612—1621).

Mol ztratil pro účast na vstavovském povstání panství i zámek a zemřel ve vězení na Špilberku v Brně.

Po Molovi připadl zámek Dietrichštejnům.

Dnes jsou v něm umístěny úřadovny okresního národního výboru.

Na zdi vlevo od přední brány jsou kamenné desky z 16. stol., jež pocházejí z rozbořené Horní brány, s erby Jana Kropáče z Nevědomí (tři lilie na hůlkách), jeho žen Veroniky Leskovecké (dvě senné vidle přeložené křížem) a Anny z Kunovic (popruh pokosem a na něm dva poloviční jeleni).

Nad průjezdní branou ohradní zdi jsou dva malé znaky. Levý Václava Mola z Modřelic (tři růže vedle sebe a pod tím šachovnice do dvou třetin štítu), pravý je Dietrichštejnů (dva vinařské nože).

Renesanční portál zámku z počátku 17. stol., umělecky v kamenu provedený, je zdoben erbem posledního předbělohorského držitele města, pana Václava Mola, který naposled přestavoval a upravoval zámek ve větší míře, a znakem jeho manželky.

Stropy místností prvního poschodí zámku jsou ozdobeny jemnou štukovou výzdobou italských umělců z doby kol roku 1615. Jedna místnost má štukovou výzdobu bohatě polychromovanou (barevnou). Obnovené práce v celém zámku byly provedeny v letech 1942 až 1944 pod dozorem Památkového úřadu.

Zámek ozdoben byl kdysi kamennými oblouky s erby Kropáčova rodu, erbovním vývodem, jež byly v minulém století zničeny.

Širokým zámeckým podjezdem dostaneme se na obdélníkové nádvoří, zdobené kol dokola trojitou řadou arkád postavených na sobě. Prostory mezi oblouky jsou dnes zazděny, čímž vzhled dvora utrpěl nemálo. Branou v severní straně nádvoří a klenutým podjezdem přijdeme na dvůr, ohraničený bývalými hospodářskými budovami zámku, s bývalým knížecím pivovarem. Tato hospodářská část zámku je zbytkem starého zámku.

Klub českých turistů, odbor Hranice.

Švejdova misa.

(Psáno ve starém lidovém nářečí.)

Za starých časů bejvávalo fšelico a lidi temu baj věřili. To už fčil né. To bylo fšelíjakých strašidel. Já už se na to nepamatuju, ale moc se o tem vykládávalo. To neboščík stařeječek, ten o tych strašidlech fšeckého věděl. Povím vám také, co se mu hdysik stalo: Když byl ešče svobodnej, chodíval z Kelče do Zámrska za stařenkou. Potem dyž

si ju vzal, tož bejval v Zámrských učitelem. Jednouc vykládal jak se načisto polekal. Tuším, že to muselo byt pravda. Náš stařeječek nihdy nelhal.

Jednouc šel od stařenky v noci. Bylo myslím na dvanactou hodinu, a tož právě se mu ften čas trefilo jít kolem tej Švejdovej mise. Prf jinačí cesty do Kelče nebejvalo, enem tam. Hučnice ešče nebylo. Ta Švejdova misa, zbyla po Švejdech, dyž stámocať Kelč dobejvali, a od tej doby tam strašilo.

Stařeječek de — co noha nohu mine. Byla hrozná tma, že nebylo vidět ani nos mezi očima. Už v duchu banoval, že si sebou laterňu nevzal, lebo se musel pořád měrkovať, aby sebou neflágnul třebas do skaly, která byla u cesty zrovna pod tou Švejdovou misou. Furt de — a pořád nic — — ale sotva přišel pod tu Švejdovu misu, ftem to začlo: Naráz cosik zabékalo jako telacko, a hned nato se strhl v zemi takovej štabarc, mlácení a bříinkot, jakoby se vojáci mordovali.

Stařeječek nebyl bojázlivej. To pámbu zavaruj. Dyť prodělal celou praiskou válku. Tož se zastavil — co bude jako dál. A bylo. Od Stodůlkovéhó Kouta až po Žlabitou, vyrožili se světlonoši. A co tych potfor bylo. Fšelíjaké pestvo dělali a piščeli a skákali jeden přes druhého. A od nich šlo takové světlo, že mohl na cestě špendlejšky sbírať. A za nima ze skály v Hrabí, vyhrnuli se na louky příšerní jezdcí. Hnali se pod Velikonoc v černém brnění. Hlavy nesli pod pažama. Přední měli šable, a ti ostatní kopí. Na koněch měli kožené zástěry. Ty zástěry při každém kroku příšerně vrzěotaly a velikej štabarc to dělalo. A ftem proti nim ze Švejdovej mise se začaly válať ohnivé bečky.

Naráz pojal stařeječka takovej smrtelnej strach, že se neohlídnul ani sem, ani tam, dal nohy na ramena a rovnou zmygal do Kelče. Nezastavil se až doma v chalupě pod kostelem. Kerého psa to tenkrát bylo, do smrti se nedozvěděl. Dyž o tem lidem vykládal, fšeci temu tenkrát uvěřili. Za stara bylo fšecko možné. Namoudušu, pravda to byt muselo, dyž to stařeječek povídal. Ferd. Trlifaj.

Jak vznikli půhončí.

Jak vznikli půhončí, nám vysvětluje poznání starého zřízení soudního v našich zemích. Vznikli v dobách, kdy u nás zřízeno t. zv. zemské právo (zem. soud), v jehož službách stáli také zvláštní služebníci, obstarávající doručo-

vání soudních obsílek čili pŕuhonů obžalovaným. Těmto sluŕebníkům říkalo se pŕuhončí. Počátky působnosti tohoto soudu se kladou už do XIII. století; lze proto mítí za jisté, ŕe i pŕuhončí byli pŕibližně v téŕe době v našem kraji usazování.

Protoŕe tehdejší soudní jednání velmi záviselo na správném doručování pŕuhonů, byly pro důležitý ŕkon vybírány spolehlivé osoby z řad ŕředníků, válečníků nebo zasloužilých dvoŕanů, kterým pro zajištění stálých pŕíjmů pŕidělovány rozsáhlé pozemky v různých osadách olomouckého kraje. V Radvanicích bývalo odedávna 6 svobodných pŕuhončích gruntů, z nichŕ jejich majitelé neplatili ŕádných daní a byli ŕplně svobodní majetkem i osobou až do roku 1792.

Časem upadlo v zapomenutí, jak vznikl svobodný stav pŕuhončích, a lid ve své fantasii si vymyslíl o jejich vzniku různé pověsti, z nichŕ jedna nejzajímavější se uvádí podle podání radvanského rodáka p. Huberta Janáka z Bochoŕe. Zní takto:

U kteréŕi vesnice v tomto kraji pásli pŕuhonci koně. Bylo to v době, kdy v zemi zuřila válka. V jedné větší bitvě bylo knížecí vojsko poraŕeno a dalo se na ŕtěk. Také velitel domácího vojska, člen knížecí rodiny, obrátil koně a ujížděl od svého poraŕeného vojska, kam ho kůň nesl, jen aby neupadl v zajetí. Hlouček nepřátelských jezdců však zpozoroval jeho ŕtěk a ŕprkem hnál se za ním. Pronásledovaný velitel dojel k pohůnkům a ŕádal je, aby ho někde ukryli. Jenom slezl s koně a vešel do malé pastoušky, kterou tu měli zŕízenou, aby v čas nepohody měli se kam schovat, už tu byli jeho pronásledovatelé. Pohůnci, kteří odjakŕiva dobře vládli svými dlouhými biči, rozeŕoupili se do půlkruhu a začali jimi práskati a šlehati do nohou nepřátelských koní, až se tito splášili a dali na ŕtěk. Velitel potom vyšel z ŕkrytu, poděkoval pohůnkům za zachránění a slíbil jim, ŕe se jim brzy dobře odmění. Po krátkém odpočinku vsedl na koně a odejel.

Jakmile válka skončila, došlo od knížecího dvora naŕízení, podle kterého kaŕdemu pohůnkovi pŕidělen dvorec se 100 jiter půdy, a oni osvobozeni ode všech dávek a robot. Jenŕe o pŕiděl se hlásilo mnoho jiných lidí, kteří tenkrát nepásli. Kníŕe však káزال i je obdarovati. A tak jich bylo v našem kraji celkem 42. Lidé jim říkali pohunčáci, protože se stali jimi z pohůnků, kteří dŕíve pásali koně.

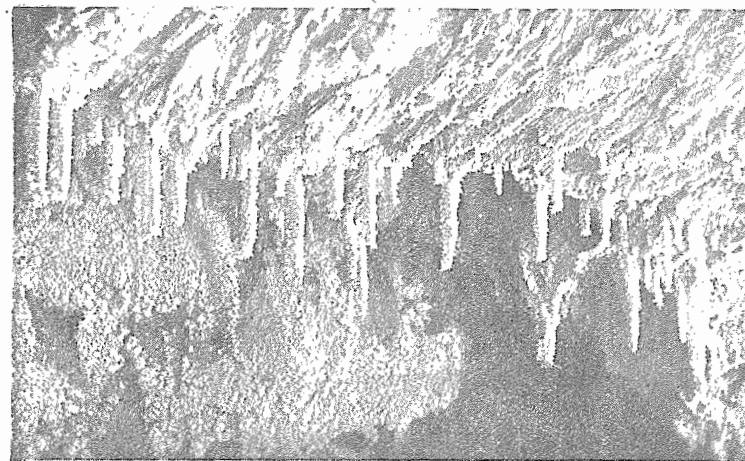
Ročník 1947/48.

Číslo

J. Chromý:

Zvláštnosti zbrašovských aragonitových jeskyní u Hranic.

Velká část návštěvníků Teplic n. B. a s nimi souvisejících aragonitových jeskyní nedovede pochopiti, že by mimo jeskyně u Macochy mohly býti ještě jiné jeskyně, které by zasluhovaly pozornosti obecnstva. Je též mnoho těch, kteří nechápou, že také jiné krystalické formy kromě stalaktitů a stalakmitů mohou poskytovat zajímavou podívanou. Konečně jest značné procento těch, kteří, aniž by se

Strop v Tunelu.

přesvědčili, již předem prohlašují, že ve zdejším teplickém krasu nemůže býti nic, co by stálo za podívanou.

Mnozí hledají a vychvalují krásu ciziny a při tom ani nevědí, že jejich domovina může se honositi cennými a zajímavými přírodními krásami, které by jí záviděla i cizina a které by zajisté přivábily mnoho cizinců, kdyby tito o těchto dosud málo známých zajímavostech věděli.

Zbrašovské aragonitové jeskyně jsou jedinečnou zvláštností mezi všemi dosud známými krasovými zjevy. Není ani jediných krápníkových jeskyní, mezi tolika dnes již

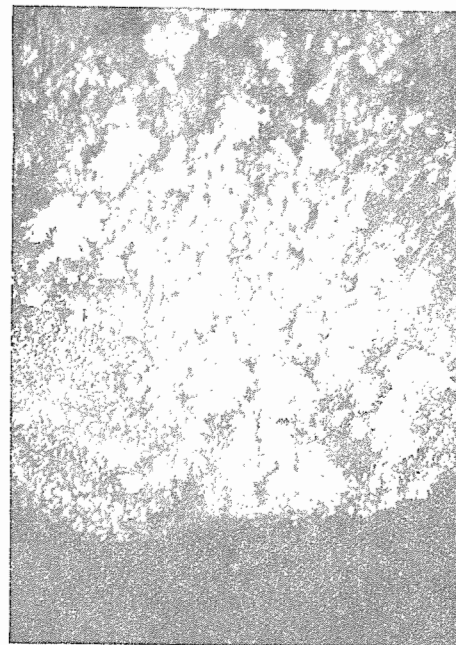
známými jeskyněmi, které by neměly svůj svéráz a které by neposkytovaly zajímavou podívanou. V tom ohledu příroda v naší československé vlasti krásami přímo hýří. Proto zbrašovské aragonitové jeskyně, které jsou značně odlišné od všech krápníkových jeskyní a dosud svými zvláštnostmi jedinečné, zasluhují, aby jim byla věnována nemalá pozornost, jaké se těší jiné krápníkové jeskyně.

Již při vkročení do první tak zv. »Zasedací síně« každý návštěvník, který již jiné jeskyně viděl, pozoruje jiný ráz jeskyní a odlišnost, kterou vytvořily spodní minerální vody v jeskyni. Stěny a strop jeskyně jsou tak provrtány a zděravělé, že se podobají obrovské mořské houbě. Některé dutiny jsou jako vysoustruhovány. Různé zbarvení stěn a stropu nese stopy měděnky a železitých usazenin okru a manganu. Jejich povrch je potažen jemnou vrstvou vápencových krystalků, které svým leskem dávají stěnám nazeleňalý nádech. Rozloha jeskyně, hladce upravené dno, betonové stezky, udržované stále v čistotě, působí na návštěvníky příjemným dojmem. Značné vrstvy tvoří zde usazeniny okru a manganu. Devonský vápenec, ve kterém jest tato prostora utvořena, je téměř celistvý, značně tvrdý, nazelenalý; proto mnohý návštěvník nemůže pochopiti, že to byla voda, která v tomto tvrdém kamenu vyhlodala tak velkou prostoru, mnoho velkých i malých děr, rozložením vápencového skaliska na jemné částičky, které podzemními cestami odnesla do neznáma, aby opět jinde sloučením vytvořily jiný druh nerostu.

Následující jeskyně má značnou rozlohu. Je rozdělena propadlým stropem na dvě části, z nichž severní část pro zvláštní druh ozdoby je zvana »Koblihovou síní«. Nerovný, trhlinou zbrázděný strop »Koblihové síně« je hustě poset oblými, v různé formě a velikosti polokoulím podobnými krystalickými formami, které se namnoze podobají do červeně vysmaženým a cukrem posypaným koblíhům. Na svislém stropě ve středu jeskyně podobají se tyto formy houbám a vlaštovčím hnízdům a jsou do šeda zbarveny. Uvedené krystalické formy se netvořily jako krápníky kapáním, nýbrž z páry, která vycházela z teplé minerální vody, jež tuto prostoru zaplavovala. Železitý obsah minerální vody, sestávající z jemných, mikroskopických částíček v páře, usedal na stěnách prostory nad hladinou minerální vody a tak povstalo červené zbarvení krystalických ozdob.

Když po značném a náhlém snížení koryta řeky Bečvy,

která řečiště stále prohlubovala, klesla značně i hladina kyselky v jeskyních, byla pára, vyřázející až do výše krystalických ozdob, značně řidká, netvořila již koblihovitě a jiné formy. Vznikaly z ní pouze sněhobílé hrachovce, které zdobí koblihovité formy a pokrývají spodní část stěn, které zůstaly po náhlém poklesu minerální vody, bez všech jiných ozdob. Teploměr umístěný na stěně »Koblihové síně« ukazuje teplotu 13—14 st. C nad nulou i v zimě. Je to teplota více než o 100% vyšší než v jiných jeskyních. Tep-

Opona.

lotu v aragonitových jeskyních udržují minerální prameny, procházející pod jeskyněmi, ze kterých vyvěrá kysličník uhličitý, který je radioaktivní. Radiové výrony znemožňují fotografování v jeskyních na místech, zaplavených kysličníkem uhličitým.

Jižní část »Koblihové síně« je také vyzdobena podobnými krystalickými usazeninami, podobajícími se však většinou ohromným vlaštovčím hnízdům. Protože krystalické

ozdoby v »Koblihové síni« jsou jedinečné, odlišným způsobem od krápníků vytvořené a skutečně krásné, nutno je zařadit mezi nejzajímavější krásy, jaké mají jiné jeskyně vůbec.

Další zvláštností jsou zde krystalické formy, podobné stalagmitům, které jsou po celé délce duté a mají nahoře špici, která je často kusá, otvor. Tyto děravé homole jsou gejsírovité usazeniny, vytvořené minerální vodou, která byla nucena při pozvolných mořských záplavách a snad také za jiných okolností stoupati zpět do vyšší polohy a tlačiti se přes svá vlastní bývalá opuštěná dna, vytvořená z krystalických usazenin.

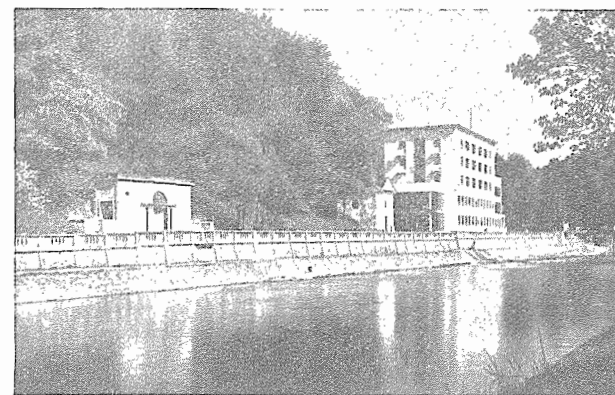
Že tvoření se těchto gejsírů dělo se velmi pozvolna a po dlouhé věky, poznáváme podle velikosti těchto gejsírů. Zajímavým zjevem je, že se všechny gejsíry nenacházejí ve stejné nadmořské výši. Nejvýše na původním místě se nacházející gejsíry mají nadmořskou výšku asi 248 m. Jiná poloha je asi o 1 m níže a nejniže stojící gejsíry na původním místě mají nadmořskou výšku asi 237 m.

»Zasedací« a »Koblihová síň« jsou původu erosivního; další »Gallašův dóm«, jeskyně »U vodopádu«, »U křtitelnice« a »Jurikův dóm« jsou původu tektonického. Povstaly katastrofálně zřícením stropů a zasypáním původních, minerální vodou vyhlodaných jeskyní. »Gallašův dóm« poutá pozornost návštěvníků svojí výškou a velkou rozlohou, různě zbarvenými povlaky na stěnách, bílou krápníkovou ozdobou a aragonitovými krystalky na stropě. Jihozápadní část dna tohoto dómu nalézá se ve výši 10 m nad dnem řeky Bečvy a bývá většinou zaplaveno kysličníkem uhličitým. Hustota a výška hladiny plynu na tomto místě řídí se podle tlaku vzduchu; proto při špatném počasí, když je tlak vzduchu nízký, dosahuje hladina plynu až přes 2 m nad dno jeskyně. Přístup na toto místo je umožněn schodištěm, aby bylo návštěvníkům umožněno bez nebezpečí se přesvědčiti o účinku tohoto plynu. Kysličník uhličitý je bezbarvý plyn, těžší vzduchu, proto drží se při dně, čpí poněkud nakysle, jako kyselina uhličitá, unikající ze sifonu. Zředěný je neškodný, pro svůj menší obsah kyslíku ztěžuje dýchání; způsobuje pocení a rychlejší tep srdce. Zajímavou jeho vlastností je radioaktivita a udržování teploty, která čím níže k pramenům kyselky, tím více se blíží teplotě těchto pramenů.

Pokračování.

Uhličité lázně Teplice nad Bečvou.

Jihovýchodně od Hranic tísní výběžky Oderských hor a Karpat půvabné údolí řeky Bečvy a tvoří tu jeden z nejhezčích koutů republiky. Tvůrce snesl sem nesčetně divů přírodních: pohádkové podzemní jeskyně skřítků, šklebící se Propast, stříbro valašské bystřiny, šum temných hvozdů, jimiž táhnou dávné zkazky hradů Svrčova a Helfštýna, ale největším divem jsou kaskády bílých perliček, tryskajících z útrob země, jež pod úsměvem slunečních paprsků mění se v sladké vidmo duhové, přinášející úlevu, zdraví a mír ztýrané a kvapem života uštvané schráně lidské duše.

Lázeňská budova a pramen.

A v tom sladkém zákoutí, vzdáleném šíleného tempa lidského snažení — a přec tak blízkém — využil lidský mozek všech nespočetných divů přírodních a vykouzil tu rozkošné místo, kde najde útulek ať tělesnou, či duševní práci znavený lidský tvor. — Jsou to *uhličité lázně Teplice nad Bečvou*.

Teplická zřídla známa jsou již od pradávna a jich věhlas jest jistě právě tak starý jako město samo. Slavný rodák hranický, lékař a spisovatel, *Josef Heřman Agapit Gallaš*

(1756—1840) odhaduje ve svém rukopisném díle »Místopisný - lékařský popis lázní Teplice u Hranic v přerovském kraji« z r. 1819 stáří léčebného tohoto místa přes 600 let, což by bylo v dnešní době přes 700 let. Je nepochybné, že zřídla minerálních vod, která tak zjevně a bohatě v korytě řeky Bečvy poblíže města Hranic vyvěrají, byla od nejstarších obyvatelů Hranic a blízkého okolí zpozorována a proti všemožným nemocem užívána. Gallaš dle ústního podání našich předků poznamenal, že léčivé síly pramenů užívali již staří osadníci Hranic, Zbrašova a Černotína proti dně a různým kožním vyrážkám.

Dr. Jordanus z Klausenburgu pojednává o těchto lázních ve svém díle »De aquis medicatis Moraviae« (1580) a vyzveduje v první řadě příjemnou polohu a příjemné krásy teplického údolí, lahodné klima s bujnou vegetací.

O fyzikálních vlastnostech minerální vody teplické tvrdí, že na místě prováděnou analysou bylo zjištěno ve vodě vápno, železité součástky a potom neznámý plyn, který dusivě působí na lidi i zvířata při vdechování. Ač tenkrát byl ještě kysličník uhličitý v tehdejších vědeckých kruzích úplně neznámý, přece tento vysoce vzdělaný lékař a pozorovatel, podporován učiněnými zkušenostmi, zjistil hojivý účinek teplických pramenů u celé řady nemocí, při kterých s úspěchem minerální vodu teplickou používal. Dr. Jordanus uvádí dále, že pán na Hranicku Jan Kropáč z Nevědomí (1553—1572) v roce 1553 položil základ k těmto lázním a sice, že svedl několik bohatých pramenů na nynější místo lázeňské budovy do zděné, mohutnou zdí obehnané nádrže se střechou, která koupající chránila před nepohodou. Dále postavil u této nádrže hostinec, což bylo prý potřeba, neboť lázně z celé země byly nejvíce navštěvovány.

Po panu Kropáčovi měly uhličitě lázně Teplice n/Beč. rychle za sebou změny v majitelích a sice: Jan Kuno z Kunovic r. 1573 až 1579, Jan ze Žerotína r. 1580 až 1592, Jan Jestřík z Kunovic r. 1593 až 1600, Zdenko Žampach z Podštejna od r. 1601 až 1609, Karel Berger z Bergu r. 1610 až 1612 a Václav Mol z Modřelic r. 1613 až 1620, který byl v řadě odbojných českých stavů proti císaři Matyášovi. Jeho statky propadly konfiskaci a přiděleny dne 16. dubna 1622 kardinálu arcibiskupu knížeti Františku Ditrichštejnovi, který tyto statky i s uhličitými lázněmi Teplicemi nad Beč. daroval svému synovci knížeti Maxmiliánovi r. 1636. Tak

zůstaly lázně Teplice n. B. v majetku této rodiny až do r. 1923.

Že lázně Teplice byly již v 16. století známy a hojně používány, dokazují 2 zajímavé dopisy:

První, zachovaný dodnes v rodinném archivu lobkovickém v Roudnici n. L. z r. 1580, psaný *Zdeňkem Albrechtem z Lobkovic* paní matěři. Jmenovaný, syn nejvyššího hofmistra království českého, Ladislava z Lobkovic, byl v roce 1580 se svými dvěma bratry Ladislavem a Václavem na jezuitských školách v Olomouci. Tito »urození« studenti ze starobylého panského rodu navštěvovali v Olomouci gymnasium. Bydleli ve vlastním domě s vychovatelem a sluhou a z dopisů, které posílali rodičům do Prahy, poznáváme, jak v Olomouci žili.

Sanatorium

Z dopisu Zdeňkova se dovídáme, že on i mladší bratr Václav po dva měsíce »hrubě prašiví byli«, takže pan ujec chtěl, aby *do Teplíc* jeli. Byl-li to skutečně svrab, co trápilo tyto urozené školáky, se dnes už nedopátráme. Ale stojí za povšimnutí zmínka o zamýšleném léčení v Teplících u Hranic, jež byly už tehdy místem vyhledávaným nemocnými.

Jiná velmi zajímavá zpráva o lázních *Teplících* u Hranic je v kopií biskupa Stanislava Pavlovského již z r. 1587.

Biskup Stanislav Pavlovský vyzval *Tasu Podstatského z Prusinovic*, aby s ním jel do Polska k volbě krále. Biskup

se měl přičinit, aby byl zvolen za krále polského arcikníže Maxmilián habsburský. Na tuto výzvu odpověděl Tas Podstatský z Prusinovic, že se pro nedostatek svého zdraví do Polska s jeho Milostí vypravit nemůže, takto:

Službu svou Vaší Knížecí Milosti vzkazují —

Jakož mně psaním svým milostivě poroučeti ráčíte, kdyby mně druhé psaní od V. K. M. učiněno bylo, abych se v místo od Vás mně ukázané najít dal i s Vaší Knížecí Milostí do Polska, kdyby potřeba ukazovala, jel. Jistotně bych to na slušné pořízení V. K. M. rád činil. Ale Pán Bůh na mne dopustití ráčil, račte odpustití, že jsem se osypal jako malé dítě. I za druhé račte odpustití, že jest mi jedna noha otekla, tak že s radou doktora svého v *Teplici hranické (w Tepliczy Hraniczky)* chťic, aby se to do mne neschovalo, týden musím sedět. V. K. M. pána svého milostivého ponížení prosím, že mne propustí z takové jízdy V. K. M. omluveného mítí ráčíte. Nebo bych V. K. M. takovým svým nestálým zdravím málo platen byl. Pomůže-li mi Pán Bůh k stálému zdraví V. K. M. jako volný man a služebník brzy to rád nahradití (míním). S tím V. K. M. pánu svému milostivému vinšuji od Pána Boha, abyste ráčili, vykonajíc bohda šťastně tu jízdu, v dobrém a šťastném zdraví se na Kroměříž navrátití, toho bych V. K. M. jako věrný poddaný upřímně rád přál.

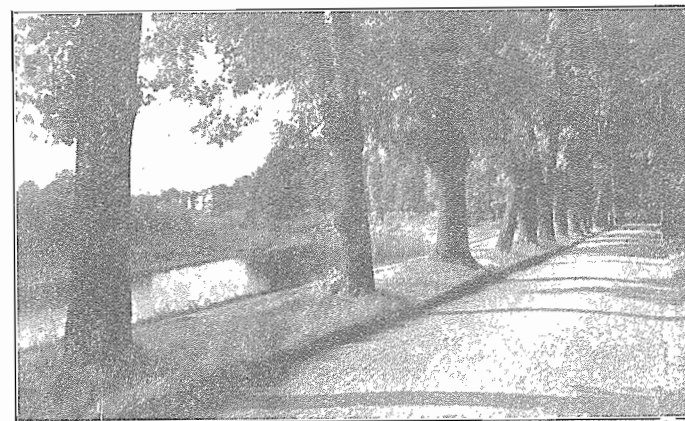
V *Teplici hranické (W tepliczy Hraniczky)* ve čtvrtek po Božím Těle léta p. . . 87 (1587).

O věhlasu lázní počátkem 17. století svědčí také *mapa Moravy od Jana Amose Komenského*, vydaná tiskem roku 1627 v Amsterdamě. Komenský na své slavné mapě Moravy podrobně zakreslil vodní síť Bečvy a jejích poboček. Na kresbě hor dal si Komenský zvláště záležeti. Mapa kraje našeho vyhlíží jako nějaká plastická mapa Pobečví s okolím. Pásmo Maleníku zřetelně dělí Moravskou bránu ve dvě ramena. Velmi pěkně zobrazil Komenský Propast u Hranic. Docela věrně znázornil i poměrnou výšku, tvar a svah mnohých vrchů, o čemž se můžeme přesvědčit srovnáním s dnešními mapami vojenskými. To opravdu překvapuje a svědčí i o výborném a svědomitém nizozemském rytci mapy Komenského.

Na mapě Komenského nalezneme jižně Hranic vaničku, což značí *lázně Teplice nad Bečvou*. Tedy i Jan Amos Komenský, náš slavný učitel národů, před 320 lety, o nich věděl.

Bouřlivé doby a častá změna majitelů nebyly ku prospěchu vyhledávaným uhličitým lázním, jelikož o ně se nikdo nestaral. Dobrá pověst a vyléčení těžkých chorob daly knížeti Františku Josefu Ditrichštejnovi teprve v roce 1813 podnět ku znovuzřízení těchto lázní.

Krajský fysik z Prerova Dr. Karel Nesrsta píše o uhličitých lázních Teplice n. B., že poslední majitelka z rodu Ditrichštejnů, Gabriela z Hadsfeld-Wildenburgu, když převzala hranické panství, rozhodla se veškeré staré budovy zbořit a postavit nové, solidní. Postavila jednu budovu v italském slohu o dvou poschodích, druhou ve švýcarském slohu o jednom poschodí, kteréžto budovy v r. 1865 byly dostavěny.

Lipová alej.

Stará lázeňská budova měla v přízemí mimo 17 kabin místnost pro stroje a to jednu ssací a jednu tlakovou pumpu o 4 HP, dále parní kotel. Pomocí těchto strojů byla minerální voda hnána přímo do van, v těchto pak systémem Schwarzkovým mezi dvojítm dnem vany ohřívána. Tímto ohříváním byly zamezeny ztráty kyslíčnicku uhličitého. V 1. a 2. poschodí nacházelo se 23 světlých a pohodlně zařízených pokojů. Druhá budova postavená ve švýcarském slohu, sloužila jako restaurace. V prvním poschodí bylo umístěno 10 obývacích pokojů.

Kněžna Gabriela je uznána jako zakladatelka uhličitých lázní Teplice n. B., obzvláště proto, že se zvláštní zálibou

podnikala i další stavby a zdokonalení, aby umožnila trpícím v uhličitých lázních Teplice n. B. uzdravení.

V r. 1924 převzala uhličitě lázně Teplice n. B. do svého vlastnictví Okresní nemocenská pojišťovna v Mor. Ostravě. Postavila moderní sanatorium s uhličitými lázněmi, rozšířila a zmodernisovala starou lázeňskou budovu, dala zachytit moderně teplické prameny a přispěla tak nemálo ku zvelebení lázní.

V roce 1930 převzala do vlastnictví uhličitě lázně Teplice n. B. a sanatorium, Ústřední sociální pojišťovna v Praze, která ihned v prvním roce zdokonalila veškeré zařízení jak v rozsáhlém sanatoriu, tak i v nynějších budovách v lázních a v roce 1931 přistoupila k rekonstrukci staré lázeňské budovy, kterou milionovým nákladem vybudovala na čtyřposchodovou. V přízemí, v prvním a druhém poschodí jsou umístěny uhličitě lázně, které byly rozšířeny a moderně vybaveny. Současně jsou v druhém poschodí umístěny moderně vybavená ordinace a vodoléčba dle Priessnitz.

Uhličitě lázně mají tři moderně zařízené odpočívárny, příjemný vestibul a rozsáhlou čekárnu.

V třetím a čtvrtém poschodí jsou umístěny komfortně zařízené pokoje s teplou a studenou vodou a ústředním topením. Budova má osobní zdviž.

J. Chromý:

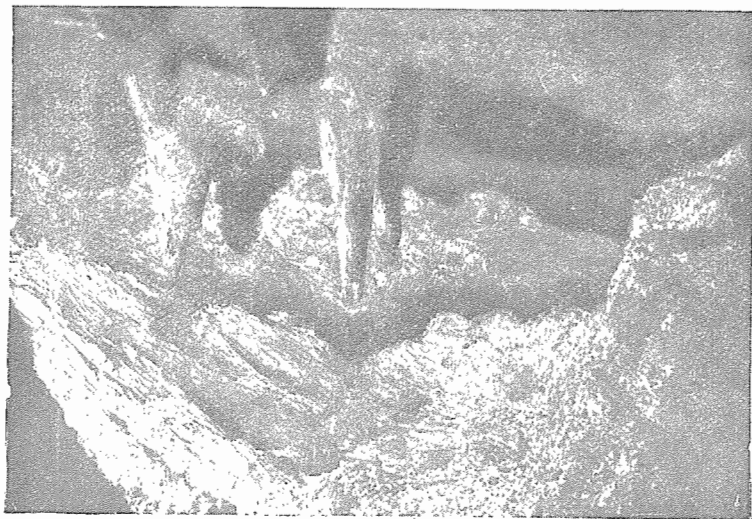
Zvláštnosti zbrašovských aragonitových jeskyní u Hranic.

Dokončení.

Zvláštností a vzácností je zde aragonit, který nejlépe a nejkrásněji pokrývá strop »Jurikova dómu«. Je vytvořen v mechovitých a jehličkovitých tvarech, ve formě keříků, lišejníků, květů a pod. Je úplně bezbarvý a podobá se jinovatce, vytvořené mrazem. Tyto aragonitové krystalky jsou nesporně jedinečným jeskynním zjevem, jehož krásu nelze vypsat perem a které nelze nikde v jiných jeskyních nalézt.

V severozápadní části »Jurikova dómu« klesá příkře dno do značné hloubky. Na tomto místě je postavena měřičská lať, na níž jsou vyznačeny nadmořské výšky za účelem kontrolování hladiny kysličníku uhličitého, t. j. jeho hustoty, kde plamen svíčky uhasíná. Dno je stále zaplaveno kysličníkem uhličitým, který vůbec neobsahuje vzduchu a proto je přístup na dno bez řádného dýchacího přístroje nemožný.

Strop nad ním sklání se příkře a je přes 3 m ponořen v hustém plynu. Na bílými krystalky posázeném stropě nalézá se mnoho bílých, asi 60 cm dlouhých stalaktitů, které mají na severozápadní straně po celé délce vodorovné tisy asi 7 cm dlouhé a podobají se ohromným hřebenům. V západní stěně »Jurikova dómu« je dosti široký otvor, vedoucí do »Jesyně smrti«, hluboké a veliké jeskyně, zaplavené až po vrch hustým kysličníkem uhličitým. Dno jeskyně sklání se příkře na sever, kde v úrovni řeky Bečvy končí jezírkem. V jižní části »Jurikova dómu« zvedá se strop náhle do výšky přes 20 m. Na této straně je výklenek, na jehož dně se nalézá skupina gejsírů, která stojí dosud na původním místě a působí dojmem náhrobních kamenů na tureckých hřbitovech, proto je pojmenován »Tureckým hřbitovem«. Po úzkém schodišti sejdem do níže položené jeskyně »U krokodila«, vyzdobené do červena zbarvenými krystalickými útvary. Na kolmé jižní stěně této prostory je vytvořen 1½ m dlouhý gejsír, jehož kulatá, dutá forma má podobu krokodila. Vedle rovněž tak dlouhá, ale mnohem širší, oblá forma podobá se bezhlavé želvě. Ostatní část stropu jest pokryta velkými, mušlim se podobajícími krystalickými útvary. Dno této jedinečně vyzdobené prostory zaplavuje řídký kysličník uhličitý.

Turecký hřbitov.

Shrneme-li význačnější zvláštnosti aragonitových jeskyní, jeví se následovně:

1. Odlišný původ a ráz jeskyní.
2. Odlišné a jedinečné krystalické útvary, z nichž »koblíhy« a na prvním místě arag. keříky jsou nejzajímavější, nejvzácnější a jedinečnou zvláštností.
3. Více než 100% vyšší jeskynní teplota.
4. Kysličník uhličitý a jeho radioaktivita.
5. Gejsírovité usazeniny ve tvaru velkých děravých stalagmitů.
6. Usazeniny měďenky, okru a manganu.
7. Možnost přesvědčiti se o účincích kyslič. uhličitého.
8. Možnost návštěvy jeskyní i v zimě.
9. Možnost navštívit jeskyně v letním úboru.

Nelze vylíčiti tak krátkým pojednáním všechny zvláštnosti, krásy a zajímavosti zbrašovských aragonitových jeskyní a nelze je ani při jedné návštěvě všechny řádně postřehnouti. Ujišťuji všechny milovníky přírody, že nebudou litovati nepatrného obnosu, za který lze si pohodlně tyto jedinečné zajímavosti a krásy zbrašovských aragonitových jeskyní prohlédnouti.

Jeskyně jsou nádherně velkými elektrickými reflektory osvětleny. Mají pohodlně upravené betonové stezky a schodiště opatřena zábradlím.

Všude je vzorná čistota a pohodlí. Také o řádné větrání je postaráno. Jelikož teplota jeskyní je značně vysoká, je zbytečno bráti si jiný, než stávající sezóně odpovídající oděv.

Jelikož ve vyšších polohách jeskyní nalézají se také krásné krápníkové útvary, jsou návštěvy zbrašovských aragonitových jeskyní zvláště výhodné pro hromadné škol. návštěvy, žáci mohou zde viděti nejen krápníkové útvary, podobné krápníkům v jiných jeskyních, ale také jedinečné krystalické formy a usazeniny, vytvořené teplou minerální vodou. Uvidí aragonitové krystalky v původním krásně vyvinutém stavu, které jsou zřídka ve školních sbírkách. Budou poučení a prakticky přesvědčeni o účincích kysličníku uhličitého, pro kterýžto zjev dosud turisté cestovali až do Itálie.

Prospekty a podrobnější zprávy zdarma ochotně podá: Správa zbrašovských aragonitových jeskyní v Hranicích, Na staré střelnici, aneb po čas sezóny jeskynní pokladna, lázně Teplice n. Bečvou.